

Методологія наукових досліджень

Шановні читачі! У рубриці „Методологія наукових досліджень” редакція публікує матеріали, що пов'язані з найважливішими аспектами наукової діяльності: організаційно-методичним забезпеченням наукових видань, загальним принципам статистичного, біометричного і математичного супроводження досліджень, а також оригінальним методичним підходам вітчизняних і зарубіжних морфологів. У цьому випуску редакція представляє матеріали, що сформульовані Міжнародним комітетом редакторів біомедичних журналів (ICMJE).

УНІФІКОВАНІ ВИМОГИ ДО РУКОПИСІВ, ЩО НАДАЮТЬСЯ В БІОМЕДИЧНІ ЖУРНАЛИ

Міжнародний Комітет Редакторів Медичних Журналів

Available from: URL: <http://www.icmje.org/>

Дуже важливо звернути увагу на те, що мається на увазі під цими вимогами.

По-перше, “Спільні вимоги ...” є інструкцією для авторів про те, як підготувати рукопис, а не для редакторів про стиль публікацій (хоча багато журналів запозичили з них елементи стилю своїх публікацій).

По-друге, якщо автори витримують свої рукописи у відповідності до стилю, що визначений вимогами, редактори журналів-учасників не повертатимуть рукопису для зміни стилю. Однак прийняті рукописи можуть бути змінені журналами відповідно до особливостей свого стилю публікацій.

По-третє, автори, що направляють рукописи до журналів-учасників, не повинні намагатися підтримувати стилі публікацій цих журналів, а повинні дотримуватися “Спільних вимог ...”.

Проте автори повинні додержуватися інструкцій конкретного журналу у відношенні того, яка тематика підходить для даного журналу та якого типу статті можуть бути представлені (наприклад, оригінальні статті, огляди, описи випадків). Крім того, інструкції журналу звичайно містять інші вимоги, властиві саме цьому журналові, такі як: кількість необхідних екземплярів статті; мови, на яких можуть бути підготовлені рукописи; розміри статті та припустимі скорочення.

Передбачається, що журнали-учасники заявлять у своїх інструкціях для авторів, що їхні вимоги відповідають “Спільним вимогами до рукописів”, і дадуть посилання на їхню опубліковану версію.

На що потрібно звернути увагу до представлення рукопису в журнал

Множинні або дублюючі публікації

Множинні або дублюючі публікації — це публікації статті, матеріали якої багато в чому збігаються з такими, що вже були опубліковані.

Читачі періодичних видань повинні бути упевнені в тому, що вони читають оригінальну (раніше не опубліковану) статтю. Виключеннями є ті випадки, коли мається офіційна заява, що стаття публікується повторно відповідно до рішення автора або редактора. В основі цього положення лежать міжнародні закони про авторські права, етичні норми й економічна доцільність.

Більшість журналів прагнуть не розглядати роботи, результати яких більшою мірою були вже опубліковані або описані в статтях, представлених або прийнятих для публікації в інші друковані видання чи електронні засоби масової інформації. Така політика звичайно не виключає розгляд статей, відкинутих іншим журналом. Не виключається також розгляд статей, представлених на науковій конференції, але не опублікованих у повному обсязі, а також тих статей, що були прийняті до публікації у вигляді матеріалів наукової конференції (звичайно у формі тез). Як правило, повідомлення у засобах масової інформації про питання, що обговорюються на регулярних наукових конференціях, не є порушенням цього правила. Однак ці повідомлення не повинні містити додаткових відомостей, у тому числі таблиць і ілюстрацій.

Подаючи статтю до журналу, автор повинний завжди доводити до відома редактора про всі представлення цієї статті до друку, а також про можливі попередні публікації, що підпадають під розділ „множинні або дублюючі публікації” тієї ж самої або дуже близької за змістом роботи. Автор повинен повідомити редактора про те, чи містить стаття вже опубліковані матеріали. У такому випадку нова стаття повинна мати посилання на попередню. Копії подібних матеріалів повинні додаватися до статті, що представляється, для можливості прийняття редактором рішення про шляхи виходу з такої ситуації.

Якщо дублюючі статті представляються для

публікації без таких пояснень, автори можуть очікувати на вживання відповідних заходів з боку редакції, простіший з яких — відмовлення у публікації статті. Якщо редактор не був обізнаний про порушення і стаття вже була опублікована, тоді, ймовірно за все, буде надруковане повідомлення (за згодою автора і з його поясненнями або без них) про те, що дана стаття є дублюючою.

Попереднє поширення через засоби масової інформації наукових відомостей, викладених у поданій до оприлюднення, але ще не опублікованій статті, розглядається багатьма журналами як порушення їхніх правил. У рідких випадках, і тільки за узгодженням з редактором, попереднє поширення інформації може бути прийнятно — наприклад, щоб попередити громадськість про небезпеку для здоров'я.

Припустимі повторні публікації

Повторні публікації тією ж або іншою мовою, особливо в інших країнах, виправдані і можуть бути корисними при дотриманні наступних умов.

1. Автори одержали схвалення редакторів обох журналів; редактор повторної публікації повинен мати у розпорядженні копію або рукопис первинної версії.

2. Пріоритетність первинної публікації гарантується тим, що повторна здійснюється не менш ніж через 1 тиждень (за винятком випадків, що спеціально оговорені обома редакторами).

3. Стаття для повторної публікації написана для іншої групи читачів; часто виявляється достатньою скорочена версія.

4. Повторна версія чітко відбиває дані та їх інтерпретацію у первинній версії.

5. Примітка на титульній сторінці повторної версії повідомляє читачам, рецензентам та різним інформаційним службам, що стаття вже була цілком або частково опублікована і містить посилання на первинну публікацію. Приклад такої примітки: "Ця стаття заснована на дослідженні, матеріали якого вперше були опубліковані у... [назва журналу, з повним посиланням]".

Дозвіл на таку повторну публікацію повинен бути безкоштовним.

Захист прав хворого на збереження конфіденційності

Хворий має право на збереження конфіденційності, яка не повинна порушуватися без його згоди. Забороняється публікувати будь-яку інформацію, що дозволяє ідентифікувати хворого (письмові описи, фотографії, родовід), за винятком тих випадків, коли вона представляє значну наукову цінність і хворий (його батьки або опікуни) дав на це письмову згоду.

Несуттєві деталі, що допомагають встановити особистість хворого, повинні бути виключені, при цьому забороняється спотворювати чи фальсифікувати дані для досягнення анонімності. Як правило, повну анонімність зберегти дуже важко,

тому з появою найменших сумнівів необхідно проінформувати хворого й одержати його згоду на публікацію наявних матеріалів. Наприклад, чорна смуга, що закриває очі хворого на фотографіях, — недостатня гарантія анонімності.

Вимога про одержання згоди хворого повинна бути включена журналом в інструкції для авторів. При одержанні згоди про це варто повідомляти у статті, що публікується.

Вимоги до рукописів, що представляються

Скорочений виклад технічних вимог:

- Друкуйте всі частини рукопису через 2 інтервали.

- Починайте кожен розділ рукопису з нової сторінки.

- Надавайте матеріали у такому порядку: титульна сторінка, резюме і ключові слова, текст, вираз вдячності, список літератури, таблиці (кожна на окремій сторінці), підписи до рисунків.

- Розміри рисунків і неокантованих відбитків не повинні перевищувати 203×254 мм.

- Рукопис повинен містити дозвіл на відтворення раніше опублікованого матеріалу та на використання ілюстрацій, на яких можливо впізнати зображених людей.

- До рукопису повинен бути прикладений документ, який підтверджує передачу права на публікацію або інші права.

- Подавайте необхідну кількість примірників.

- Зберігайте копії всіх представлених матеріалів.

Підготовка рукопису

Статті про результати дослідження звичайно (але не обов'язково) поділяються на наступні розділи: "Вступ", "Методи", "Результати" і "Обговорення". У великих статтях всередині деяких розділів, з метою роз'яснення змісту, можуть знадобитися підзаголовки (особливо в розділах "Результати" і "Обговорення"). Статті іншого типу (такі як: опис випадків, огляди та редакційні статті), можуть, імовірно, оформлюватися інакше. Авторам варто проконсультуватися з конкретним журналом для більш детального роз'яснення.

Друкуйте рукопис на білому папері з полями не менше 25 мм. Друкуйте тільки на одному боці листа. Використовуйте друкування з подвійним інтервалом між строками у всьому тексті, включаючи титульну сторінку, резюме, текст, вираз вдячності, список літератури, таблиці та підписи до рисунків. Нумеруйте сторінки послідовно, починаючи з титульної. Друкуйте номер сторінки у верхньому або нижньому правому куті кожної сторінки.

Рукопис на дискетах

Якщо рукопис береться до друкування, деякі журнали бажають отримувати від авторів представлення копії в електронному вигляді на дискеті (можуть бути оговорені різні текстові редактори або текстові файли, наприклад, ASCII — American Standard Code for Information

Interchange).

Представляючи рукопис на дискетах, автори повинні:

Додати роздруковану версію статті, записаної на дискеті.

Записати на дискету тільки кінцеву версію рукопису.

Дати файлові зрозумілу назву.

Вказати на наклейці дискети формат і назву файлу.

Надати інформацію про тип комп'ютера та програмне забезпечення.

Автори повинні дотримуватися інструкцій для авторів, розроблених кожним конкретним журналом, про необхідні формати, правила найменування файлів, необхідну кількість копій, що представляються, та інші деталі.

Титульна сторінка

Титульна сторінка повинна містити: 1) назву статті, що повинна бути лаконічною, але інформативною; 2) прізвище й ініціали кожного з авторів із зазначенням вищої з наявних у нього учених ступеней (звань) і членства у різних товариствах; 3) назва відділу (відділення) і установи, у якому виконувалася дана робота; 4) відмовлення від будь-яких прав, якщо такі є; 5) прізвище й адресу автора, відповідального за листування, пов'язаного зі статтею; 6) прізвище й адресу автора, до якого можливо звертатися із запитом на відбитки, або з повідомленням про те, що відбитки авторам відправлятися не будуть; 7) джерело фінансування у формі грантів, устаткування, ліків або всього цього разом; 8) унизу титульної сторінки повинен бути скорочений заголовок (колон-титул), що містить не більше 40 знаків (враховуючи літери і проміжки), для розміщення зверху або знизу на всіх сторінках статті в журналі.

Авторство

Всі особи, позначені як "автори", повинні відповідати критеріям цього поняття. Участь кожного автора в роботі повинна бути достатньою для того, щоб прийняти на себе відповідальність за її зміст.

Право називатися автором повинне ґрунтуватися на: 1) значному внеску в концепцію і структуру дослідження або в аналіз та інтерпретацію даних; 2) написанні тексту статті або внесенні принципових змін; 3) схваленні остаточної версії, що подається до друку. Усі три умови повинні бути дотримані. Участь, що полягає лише в забезпеченні фінансування або підборі матеріалу для статті, не виправдовує включення до складу авторської групи. Загальне керівництво дослідницьким колективом також не визнається достатнім для авторства. За кожну частину статті, що має вирішальне значення для її основних висновків, повинний нести відповідальність принаймні один з авторів.

Редактори мають право запитати у авторів про внесок кожного з них у написання статті; ця

інформація може бути опублікована.

Багатоцентрові дослідження все частіше виконуються колективом авторів (колективне авторство). Усі члени дослідницької групи, що зазначені як автори (або після заголовка статті, або у примітках), повинні цілком задовольняти критеріям авторства. Інші члени колективу, які не задовольняють цим критеріям, повинні бути вказані, з їхньої згоди, у розділі "Вираз вдячності" або у додатку (див. "Вираз вдячності").

Порядок, у якому будуть зазначені автори, визначається їхнім спільним рішенням. Порядок перелічення авторів може залежати від різних причин, тому його зміст може залишатися незрозумілим доти, доки самі автори не нададуть належні роз'яснення. За бажанням авторів ці роз'яснення можуть бути наведені у примітці. При цьому автори повинні знати, що багато журналів обмежують кількість авторів, що перелічуються у "Змісті", і НМБ вказує у базі даних MEDLINE тільки 24 перших і останнє прізвище у тому випадку, коли кількість авторів перевищує 25.

Резюме і ключові слова

Друга сторінка повинна містити резюме (обсягом не більше 150 слів для неструктурованого резюме і не більше 250 слів – для структурованого). У резюме повинні бути викладені: мета дослідження, основні процедури (вибір об'єктів дослідження; методи спостереження або аналітичні методи), основні результати (по можливості, конкретні дані і їхня статистична значимість) і основні висновки. У ньому повинні бути виділені нові і важливі аспекти дослідження або спостережень.

Під резюме містяться підзаголовки "Ключові слова", а після нього – від 3 до 10 ключових слів або коротких фраз, що будуть сприяти чіткому перехресному індексуванню статті і можуть бути опубліковані разом з резюме. Використовуйте терміни зі списку медичних предметних заголовків (Medical Subject Headings), наведеного в Index Medicus. Якщо в цьому списку ще відсутні коректні позначення для нещодавно введених термінів, підберіть найбільш близькі з наявних.

Вступ

Сформулюйте мету статті й обґрунтуйте необхідність проведення дослідження або спостереження. Згадуйте тільки роботи, що безпосередньо відносяться до теми, і не зазначайте дані або висновки, що будуть викладені у цій статті.

Методи

Чітко і детально опишіть, яким чином відбувся відбір хворих або лабораторних тварин для спостережень та експериментів (у тому числі й у контрольні групи); вкажіть їхній вік, стать та інші важливі характеристики. Питання про необхідність і доречність згадування расової й етнічної приналежності залишається не вирішеним. Автори повинні бути обережні при використанні цих категорій.

Опишіть методи, апаратуру (у дужках вкажіть її виробника і його адресу – країну або місто), а також всі процедури в деталях, достатніх для того, щоб інші дослідники могли відтворити результати дослідження. Приведіть посилання на загальноприйняті методи, включаючи статистичні (див. нижче); дайте посилання і короткий опис вже опублікованих, але ще недостатньо відомих методів; опишіть нові й істотно модифіковані методи, обґрунтуйте їх використання та зробіть оцінку їхньому обмеженню. Чітко вкажіть усі використані лікарські препарати та хімічні речовини, включаючи їхню міжнародну назву, дози і шляхи введення.

Повідомлення про проведення рандомізованих контрольованих досліджень повинні містити інформацію про всі основні елементи дослідження, включаючи протокол (досліджувана популяція, способи лікування або впливу, наслідки й обґрунтування статистичного аналізу), призначення лікування (методи рандомізації, способи приховування формування груп лікування) і методи маскування (забезпечення “сліпого” контролю).

Автори, що представляють огляди літератури, повинні включити в них розділ, у якому описуються методи, що були використані для пошуку, відбору, одержання інформації та аналізу даних. Ці методи також повинні бути наведені в резюме.

Етичні питання

Якщо в статті є опис експериментів на людях, вкажіть, чи відповідають вони етичним стандартам Комітету з експериментів на людині (що входить до складу установи, у якій виконувалася робота) або Гельсінкської декларації 1975 р. чи її переглянутого варіанта 1983 р. Не використовуйте прізвища, ініціали хворих або номери історій хвороби, особливо на малюнках або фотографіях. При описанні експериментів на тваринах вкажіть, чи відповідав зміст і використання лабораторних тварин правилам, прийнятим в установі, рекомендаціям Національної ради по дослідженням, національним законам.

Статистика

Описуйте статистичні методи дуже детально для того, щоб обізнаний читач, який має доступ до вихідних даних, міг перевірити отримані Вами результати. По можливості, робіть кількісну оцінку отриманих даних та представляйте їх з відповідними показниками помилок виміру і невизначеності (такими як довірчі інтервали). Не слід покладатися винятково на статистичну перевірку гіпотез, наприклад, на використання значень p , що не відображає усієї повноти інформації. Обґрунтуйте вибір експериментальних об'єктів. Приведіть деталі процесу рандомізації. Опишіть, які методи були застосовані для забезпечення “сліпого” контролю і наскільки успішно. Вкажіть на ускладнення, що виникли протягом лікування.

Вкажіть кількість спостережень. Повідомте кількість випадків, коли спостереження здійснювалося не до кінця дослідження (наприклад, кількість хворих, що вибули з клінічного дослідження). При зазначенні структури дослідження і статистичних методів повинні приводитися посилання, по можливості, на відомі посібники та підручники (з указівкою сторінок), а не на статті, у яких уперше зустрічається їхній опис. Укажіть, які комп'ютерні програми, доступні для широкого користувача, застосовувалися у Вашій роботі.

Загальний опис методів повинен бути викладений у розділі “Методи”. При узагальненні даних у розділі “Результати” вкажіть, які статистичні методи були використані для їхнього аналізу. Обмежтеся тими таблицями і малюнками, що необхідні для підтвердження основних аргументів статті і для оцінки ступеня їхньої обґрунтованості. Використовуйте графіки як альтернативу таблицям з великою кількістю даних; не дублюйте матеріал у графіках і у таблицях. Уникайте вживання статистичних термінів, таких як “рандомізований” (що означає випадковий спосіб набору), “вагомий”, “кореляції” і “вибірка”, для позначення нестатистичних понять. Дайте визначення статистичним термінам, скороченням і більшості символів.

Результати

Представляйте свої результати в тексті, таблицях і на рисунках у логічній послідовності. Не повторюйте у тексті всі дані з таблиць або рисунків; виділяйте або узагальнюйте тільки важливі спостереження.

Обговорення

Виділяйте нові і важливі аспекти дослідження, а також висновки, що з них випливають. Не повторюйте в деталях дані або інший матеріал, уже приведені у розділах “Введення” або “Результати”. Обговорюйте у цьому розділі можливість застосування отриманих результатів, у тому числі й у подальших дослідженнях, а також їхнього обмеження. Порівнюйте Ваші спостереження з іншими дослідженнями у даній галузі.

Пов'яжіть зроблені висновки з цілями дослідження, але уникайте “некваліфікованих”, необґрунтованих заяв і висновків, не підтверджених в цілому фактами. Зокрема, авторам не слід робити ніяких заяв, що стосуються економічної зацікавленості і вартості, якщо в рукописі не представлені відповідні економічні дані й аналізи. Уникайте претендувати на пріоритет і посилатися на роботу, яка ще не закінчена. Формулюйте нові гіпотези, коли це виправдано, але чітко позначте, що це тільки гіпотези. У цей розділ можуть бути також включені обґрунтовані рекомендації.

Вираз вдячності

У відповідному місці статті (у примітці на титульній сторінці або у додатку до тексту, в залежності від вимог конкретного журналу) в одній або декількох заявах потрібно: 1) повідомити про

такий внесок у роботу, що вимагає згадування, але не достатній для присвоєння авторства, наприклад, про загальну підтримку керівником установи; 2) виразити вдячність за технічну допомогу; 3) подякувати за надану фінансову і матеріальну підтримку з указівкою її характеру; 4) розкрити фінансові відносини, що можуть викликати “конфлікт інтересів” (див. “Конфлікт інтересів”).

У цьому розділі також можуть бути названі особи, які зробили інтелектуальний внесок у створення статті (з описом їхньої ролі або характеру внеску), що, однак, не був достатнім для включення їх у число авторів. Характеристика може бути, наприклад, такою: “науковий консультант”, “рецензування проекту дослідження”, “участь у зборі даних” або “участь у клінічному дослідженні”. Такі особи повинні дати письмову згоду на оприлюднення своїх імен. Автори несуть відповідальність за його одержання, оскільки читачі можуть зробити висновок про схвалення цими людьми представлених даних або висновків статті.

Вдячність за технічну участь відзначається в окремому абзаці.

Таблиці

Друкуйте кожну таблицю через 2 інтервали на окремій сторінці. Не представляйте таблиці у вигляді фотографій. Нумеруйте таблиці послідовно, у порядку їхнього першого згадування в тексті. Дайте коротку назву кожній з них. Кожен стовпчик у таблиці повинний мати короткій заголовок (можна використовувати абрєвіатури). Усі роз'яснення необхідно поміщати в примітках (виносках), а не в назві таблиці. У виносках роз'ясніть всі нестандартні скорочення, використані в кожній таблиці. Для виносков використовуйте наступні символи й у такій послідовності: *, **, ^, ^^, #, ##, □, □□, ^, ^^, #, ##, □, □□.

Вкажіть, які статистичні характеристики використовувалися для представлення варіабельності даних, наприклад, стандартне відхилення або помилка середньої.

Не використовуйте всередині таблиці вертикальних і горизонтальних ліній.

Переконайтеся, що кожна таблиця згадана в тексті.

Якщо Ви використовуєте дані з іншого опублікованого або неопублікованого джерела, отримайте на це дозвіл і цілком приведіть джерело.

Занадто велика кількість таблиць у порівнянні з розміром тексту може створити труднощі при розбивці статті на сторінки. Перегляньте номери журналу, у який Ви плануєте направити статтю, щоб оцінити, скільки таблиць може бути використано на 1000 слів тексту.

Приймаючи статтю, редактор може рекомендувати, щоб додаткові таблиці, які містять важливі для обґрунтування висновків дані, але за-

надто громіздкі для публікації, були депоновані архівною службою (такою, як Національна допоміжна служба публікацій США), або могли бути отримані від авторів по запиті. У цьому випадку текст повинен бути доповнений відповідним повідомленням. Такі таблиці варто представляти для розгляду разом зі статтею.

Ілюстрації (рисунок)

Надайте повні комплекти рисунків у необхідній кількості. Рисунок повинні бути виконані професійно; недбало написані від руки або надруковані на машинці букви неприйнятні. Замість оригінальних рисунків, рентгенограм і іншого матеріалу надсилайте чіткі чорно-білі фотографії на глянцевому папері, розміром 127×173 мм, але не більше, ніж 203×254 мм. Усі букви, цифри і символи повинні бути чіткими і мати достатні розміри, щоб навіть при зменшенні для публікації кожна деталь була помітною. Назви і детальні пояснення повинні міститися у підписах до ілюстрацій, а не на самих ілюстраціях.

До кожного рисунку позаду повинний бути приклеєний ярлик із зазначеним на ньому номером рисунка, прізвищем автора і позначенням верху ілюстрації. Не пишьте на зворотньому боці рисунків, не дряпайте, не ушкоджуйте їх, використовуючи скріпки. Не складайте ілюстрації, не наклеюйте їх на картон.

Мікрофотографії повинні мати мітки внутрішнього масштабу. Символи, стрілки або букви, що використані на мікрофотографіях, повинні бути контрастними у порівнянні з фоном.

У разі, якщо використовуються фотографії людей, ці люди або не повинні бути пізнаваними, або до таких фото повинний бути прикладений письмовий дозвіл на їхню публікацію (див. “Захист прав хворих на конфіденційність”).

Рисунки повинні бути пронумеровані послідовно відповідно до порядку, у якому вони вперше згадуються у тексті. Якщо рисунки вже публікувалися, вкажіть оригінальне джерело і надайте письмовий дозвіл на їхнє відтворення від власника права на публікацію. Дозвіл потрібний незалежно від авторства або видавця, за винятком документів, що не охороняються авторським правом.

У випадку представлення кольорових ілюстрацій попередньо з'ясуйте, чи вимагає журнал кольорові негативи, слайди або кольорові фотографії.

Підписи до рисунків

Друкуйте підписи до ілюстрацій через 2 інтервали на окремій сторінці з нумерацією арабськими цифрами, що відповідає номерам рисунків. Якщо для позначення частин рисунка використовуються символи, стрілки, цифри або букви, приведіть їх у підписі з чітким поясненням кожного. У підписах до мікрофотографій укажіть ступінь збільшення і спосіб фарбування.

Одиниці виміру

Виміри довжини, висоти, ширини й обсягу повинні представлятися в метричних одиницях (метр, кілограм, літр) або в їхніх десяткових частках.

Температуру варто приводити в градусах за Цельсієм, а артеріальний тиск — у міліметрах ртутного стовпа.

Усі гематологічні і біохімічні показники повинні представлятися в одиницях метричної системи (Міжнародної системи одиниць SI).

Скорочення і символи

Використовуйте тільки стандартні скорочення (аббревіатури). Не застосовуйте скорочення в назві статті і у резюме. Повна назва терміну, замість якого вводиться скорочення, повинна передувати першому застосуванню цього скорочення у тексті (якщо тільки це не стандартна одиниця виміру).

Представлення рукопису в журнал

Відправляйте необхідну кількість екземплярів рукопису в конверті з щільного паперу, при необхідності розміщуючи статтю і рисунки між аркушами картону з метою попередження ушкоджень фотографій під час пересилання. Фотографії, слайди, негативи і рисунки, виконані на прозорій плівці, відсилайте у окремому конверті із щільного паперу.

До статті додавайте супровідний лист, підписаний усіма співавторами. Він повинен містити: 1) інформацію про попередні або повторні публікації, або про представлення в інший журнал будь-якої частини цієї роботи (див. вище); 2) заява про фінансові або інші взаємини, що можуть привести до “конфлікту інтересів” (див. нижче); 3) заява про те, що стаття прочитана і схвалена всіма авторами, що усі вимоги до авторства дотримані (див. вище) і що всі автори упевнені, що рукопис відбиває дійсно зроблену роботу; 4) ім'я, адреса і телефонний номер автора, відповідального за кореспонденцію і за зв'язок з іншими авторами з питань, що стосуються переробки, виправлення й остаточного схвалення спробного відбитка. У листі повинна бути представлена будь-яка інша інформація, що може бути корисна редакторам. Наприклад, до якого типу статей, що публікуються у даному журналі, відноситься рукопис, що представляється.

До рукопису необхідно додавати всі дозволи на відтворення вже опублікованого матеріалу, використання ілюстрацій або повідомлення інформації, з якої можна встановити особистість людей, представлених на фотографіях, а також на вказівку прізвищ осіб, що зробили внесок у дану роботу.

Окремі положення

Визначення журналу, що рецензується

Журнал, що рецензується, - це журнал, у якому більшість статей представляються на ре-

цензування фахівцям, які не входять до складу редакції. Кількість і тип рукописів, що надсилаються на рецензію, кількість рецензентів, процедура рецензування можуть варіювати; тому кожен журнал повинний повідомляти про свої правила в інструкціях для авторів, що є корисним як для читачів, так і для потенційних авторів.

Редакційна свобода

Як власники (засновники), так і редактори медичних журналів додають усіх зусиль до того, щоб видаваний ними журнал був доступним, а також відповідав поставленим завданням і мав розумну вартість. Проте, функції власників (засновників) і редакторів різні. Власники (засновники) мають право призначати і звільняти редакторів, приймати важливі ділові рішення, до здійснення яких можуть бути повною мірою притягнуті редактори. Редактори повинні мати всі повноваження в рішенні питань, пов'язаних зі змістом журналу. Вони всіма способами повинні відстоювати концепцію редакційної свободи, заявляючи про свою позицію привселюдно. Для захисту цієї свободи на практиці редактор повинен мати прямий доступ безпосередньо до власників (засновників), а не тільки до їх уповноважених представників.

Редактори медичних журналів повинні укласти контракт, у якому, крім загальних положень про їхнє призначення і способи улагодження конфліктів, повинні бути чітко зазначені редакторські права й обов'язки.

У розробленні і здійсненні редакційної політики редакторів може допомогти незалежна консультативна редакційна рада.

Усі редактори й об'єднання редакторів повинні підтримувати концепцію редакційної свободи і повідомляти про основні випадки її порушення міжнародну медичну громадськість.

Конфлікт інтересів

Конфлікт інтересів, що стосується конкретного рукопису, виникає в тому випадку, якщо один з учасників процесу рецензування або публікації – автор, рецензент або редактор – має зобов'язання, що могли б вплинути на його думку (навіть якщо це і не відбувається насправді). Фінансові відносини (наприклад, пов'язані з зарахуванням на роботу, консультаціями, володінням акціями, виплатою гонорарів і висновками експертів), прямі або через близьких родичів – найбільш розповсюджена причина виникнення конфлікту інтересів. Проте, можливі й інші причини – особисті відносини, наукове суперництво й інтелектуальні пристрасті.

Довіра громадськості до процесу рецензування і вірогідності статей, що публікуються, частково залежить від того, наскільки добре проблема конфлікту інтересів вирішувалася під час їхнього написання, рецензування і редагування. Необ'єктивність у статті часто можна виявити й усунути при ретельному вивченні використаних

наукових методів і висновків. Упередженість, пов'язану з фінансовими відносинами й їхніми впливами, виявити набагато складніше. Учасники процесу рецензування і публікації повинні повідомляти про наявність конфлікту інтересів. Ця інформація повинна бути доступною, щоб можна було оцінити ступінь впливу цього конфлікту. Оскільки в оглядових або редакційних статтях читачам буває важче виявити помилки, ніж в оригінальному повідомленні, деякі журналі не приймають огляди і редакційні статті від авторів, що мають конфлікт інтересів.

Автори

При представленні рукопису (будь то стаття або лист) автори несуть відповідальність за розкриття своїх фінансових і інших конфліктних інтересів, здатних вплинути на їхню роботу. У рукописі повинні бути згадані всі особи й організації, що зробили фінансову підтримку, а також інша фінансова або особиста участь.

Рецензенти

Незалежні рецензенти повинні повідомляти редакторам про всі конфлікти інтересів, що можуть вплинути на їхню думку про рукопис; вони повинні відмовитися від рецензування конкретної статті, якщо вважають це виправданим. У свою чергу редактори повинні бути в курсі конфліктних інтересів рецензентів, щоб мати можливість оцінити об'єктивність рецензії і вирішити, чи не варто відмовитися від послуг даного рецензента. Рецензенти не повинні використовувати знання про зміст роботи до її опублікування у своїх власних інтересах.

Редактори і співробітники редакції

Редактори, що приймають остаточне рішення щодо рукопису, не повинні мати особистої матеріальної зацікавленості у будь-якому питанні, рішення якого залежить від них самих. Інші співробітники редакції, що беруть участь у формуванні редакційного рішення, повинні повідомляти редакторів про свою фінансову зацікавленість (яка може вплинути на їхню думку) і відмовитися від участі в ухваленні остаточного рішення, якщо має місце конфлікт інтересів. Опубліковані статті і листи повинні містити опис усіх видів фінансової підтримки і будь-якого конфлікту інтересів, що, на думку редактора, повинно стати відомим читачеві. Співробітники редакції не повинні використовувати інформацію, отриману при роботі з рукописом, в особистих цілях.

Виправлення, спростування і “Редакційні коментарі”

Редактори повинні виходити з допущення, що автори представили роботу, засновану на сумлінних спостереженнях. Проте можуть виникнути труднощі двох типів.

По-перше, в опублікованих статтях можуть виявитися помилки, що вимагають публікації виправленої частини роботи або списку помилок.

Помилка може бути настільки серйозною, що спотворює весь зміст дослідження. Однак така ситуація мало ймовірна і повинна вирішуватися на рівні редакторів і авторів. Такі помилки не слід плутати з невідповідностями, що обумовлені появою нової інформації в ході наукових досліджень і не потребують виправлень або спростувань.

До другого типу труднощів відноситься фальсифікація наукових даних. Якщо виникає підозра в нечесності представленої або опублікованої статті, редактор несе відповідальність за послідовне рішення цього питання (включаючи можливу консультацію з авторами). Однак у завдання редакторів не входить проведення повного розслідування або ухвалення остаточного рішення; це обов'язок установи, у якій проводилося дослідження, або організації, що фінансує. Редактор повинний бути відразу ж інформований про те, яке рішення прийняте щодо даного питання. У випадку опублікування фальсифікованих матеріалів журнал повинний надрукувати спростування. Якщо в результаті такого підходу задовільний висновок зробити не вдалося, редактор може опублікувати “Редакційний коментар” з поясненнями.

Спростування або “Редакційний коментар” повинні друкуватися на пронумерованій сторінці в окремому розділі журналу, перелічуватися в “Змісті” і включати у свій заголовок назву оригінальної статті. Вони не повинні обмежуватися просто листом у редакцію. В ідеалі спростування повинне бути в першу чергу підписано першим автором статті, хоча за певних обставин редактор може прийняти його від інших відповідальних осіб. Спростування повинне пояснювати причини, по яких треба було його написання, і включати бібліографічні посилання.

Варто також взяти під сумнів вірогідність попередніх робіт автора, викритого в представленні помилкової наукової інформації. Редактори можуть попросити установу, на базі якої проводилися попередні роботи цього автора, опубліковані в їхньому журналі, підтвердити або спростувати отримані в них результати. Якщо цього не буде зроблено, редактори можуть надрукувати оголошення, що вірогідність раніше опублікованих робіт не підтверджена.

Конфіденційність

Рецензування рукопису повинне проходити в обстановці конфіденційності. Представляючи рукопис на рецензію, автори довіряють редакторам результати своєї наукової праці і творчих зусиль, від яких може залежати їхня репутація і кар'єра. Розголошення конфіденційних деталей рецензування рукопису порушує права автора. Рецензенти також мають право на конфіденційність, що редактори повинні поважати. Порушення конфіденційності можливо тільки у випадку заяви про невірогідність або фальсифікацію

матеріалів, у всіх інших випадках її збереження обов'язкове.

Редактори не повинні повідомляти інформацію, що стосується рукопису (включаючи відомості про її отримання, зміст, процес рецензування, критичні зауваження рецензентів і остаточне рішення), нікому, крім самих авторів і рецензентів.

Редактори повинні повідомити рецензентів про те, що надіслані їм рукописи є приватною власністю авторів і не підлягають розголошенню. Тому рецензенти і члени редакційної колегії повинні поважати авторські права, не вступаючи в публічні обговорення представленої роботи і не висловлюючи свої ідеї до того, як рукопис буде опублікований. Рецензентам не дозволяється знімати копії з рукописів для своїх нестатків і забороняється віддавати частину рукопису на рецензування іншій особі без дозволу редактора. Редактори не повинні зберігати копії рукописів, не прийнятих до опублікування.

Не існує єдиної думки про те, чи повинна зберігатися анонімність рецензентів. Деякі редактори вимагають, щоб рецензенти підписували коментарі, що повертаються авторові. Однак більшість редакторів або забороняють рецензентам підписувати коментарі, або залишають це на їхній розсуд. Якщо коментарі не підписані, ім'я рецензента не повинне повідомлятися ні авторові, ні будь-кому іншому.

Деякі журнали публікують коментарі рецензентів разом з рукописом. Однак цього не можна робити без згоди авторів і рецензентів. Проте коментарі рецензента можна посилати іншим рецензентам цього ж рукопису, повідомивши їх про рішення редактора.

Медичні журнали і засоби масової інформації

Інтерес громадськості до досягнень у медицині привів до того, що засоби масової інформації влаштовують справжні змагання, намагаючись одержати дані нових досліджень якомога швидше. Іноді дослідники і медичні установи на прес-конференціях або під час інтерв'ю повідомляють засобам масової інформації результати досліджень, які ще не були цілком опубліковані в наукових журналах.

Громадськість має право на одержання важливої медичної інформації без необґрунтованих затримок, і редактори повинні грати свою роль у цьому процесі. Однак лікарям необхідно мати детальний звіт про дослідження перш, ніж вони повідомлять хворим про його висновки. Крім того, повідомлення засобами масової інформації про наукові дослідження до того, як робота буде прорецензована й опублікована в повному обсязі, приведе до появи і поширення неточних або передчасних висновків.

Визначити, якої політики варто дотримувати в даних питаннях, редакторам допоможуть на-

ступні рекомендації.

1. Редактори можуть забезпечити регулярну передачу медичної інформації від дослідників громадськості через журнали, що рецензуються. Цього можна досягти, уклавши угоду з авторами про те, що вони не стануть обнародувати результати своєї роботи доти, поки рукопис обговорюється або знаходиться в редакції, а також уклавши угоду з засобами масової інформації, що вони не будуть публікувати ніяких даних, які ще не з'явилися в журналі. Зі свого боку, журнал зобов'язується регулярно надавати їм свіжу інформацію (див. нижче).

2. Ситуації, коли необхідно терміново обнародувати медичну інформацію до її публікації в журналі, виникають вкрай рідко. У таких надзвичайних ситуаціях рішення повинні прийматися керівниками охорони здоров'я, що зобов'язані в найкоротший термін забезпечити необхідною інформацією лікарів і засоби масової інформації. Якщо автор і відповідні уповноважені особи хочуть одержати рукопис, розглянутий у конкретному журналі, то перш ніж робити які-небудь публічні заяви, вони повинні проконсультуватися з редактором. Якщо редактор погоджується з тим, що інформація повинна бути опублікована негайно, він повинний зневажити політикою обмеження доступу громадськості до неопублікованих робіт.

3. Висвітлення засобами масової інформації доповідей на наукових конференціях і публікація в них коротких повідомлень не суперечить політиці обмеження доступу громадськості до неопублікованих робіт (див. "Множинні і дублюючі публікації"). Дослідники, що представляють свої роботи на наукових конференціях, повинні бути готові обговорити їх з репортерами, однак при цьому їм варто утриматися від повідомлення більшої кількості деталей, ніж містила їх промова.

4. Якщо стаття повинна бути опублікована найближчим часом, редактори можуть захотіти допомогти засобам масової інформації в підготовці точних повідомлень. Досягти цього можна, постачаючи їх прес-релізами, відповідаючи на питання, висилаючи репортерам свіжі номери журналів або направляючи їх до відповідних експертів. Подібна допомога можлива в тому випадку, якщо засоби масової інформації також будуть співробітничати з журналом, координуючи час виходу свого повідомлення з датою опублікування статті.

Реклама

У більшості медичних журналів містяться рекламні оголошення, що приносять видавцям прибуток. Однак вони не повинні впливати на редакційні рішення. Редактори зобов'язані цілком відповідати за рекламну політику. У читачів повинна бути можливість розрізнити рекламний і редакційний матеріал. Варто уникати одночасної

появи редакційного і рекламного матеріалу, що стосується однієї і тієї ж продукції або теми; не можна продавати рекламне місце в журналі, якщо рекламодавець висуває умову, щоб реклама була опублікована в тому ж номері журналу, що і стаття по даній темі.

Журнали не повинні цілком залежати від реклами, що розміщується в них, однак редакторам не слід публікувати оголошення тільки одного або двох рекламодавців, тому що у читачів може скластися враження, що вони впливають на редактора.

Журнали не повинні містити рекламу продукції, що може нанести серйозну шкоду здоров'ю, наприклад, тютюнових виробів. Редакторам варто переконатися, що рекламні оголошення публікуються відповідно до загальноприйнятих правил, або розробити свої власні стандарти. У кінцевому рахунку, редактори повинні враховувати всі критичні зауваження, висловлювані на адресу рекламних оголошень, призначених для публікації.

Додаток

Додаток – це добірка статей по визначених питаннях або темах, що публікується у виді окремого номера або другої частини регулярного номеру журналу і звичайно фінансується з інших джерел, ніж його основна частина. Випуск додатків може переслідувати наступні цілі: обмін дослідницькою інформацією, полегшення доступу до визначених даних і поліпшення співробітництва між науковими установами і виробниками медичної продукції. Теми і точки зору, що публікуються у додатках, залежать від джерела фінансування і можуть відбивати його пристрасті. Тому редактори повинні додержуватися наступних принципів.

1. Редактор журналу повинний нести повну відповідальність за зміст додатків. Без його схвалення неможливе призначення будь-якого типу додатків; крім того, за редактором зберігається право відкидати представлені на розгляд статті.

2. Джерело фінансування (дослідження, конференції і публікації) повинне бути чітко встановлене і зазначене на помітному місці, краще на кожній сторінці додатка. По можливості, фінансування додатків повинне здійснюватися не одним спонсором.

3. Рекламна політика в додатках не повинна відрізнятися від такої в іншій частині журналу.

4. Редактори повинні надати читачам можливість відрізнити звичайні редакційні сторінки і сторінки додатка.

5. Редагування матеріалів, що публікуються у додатках, їхніми організаціями, що фінансують, не допускається.

6. Редактори журналів і додатків не повинні мати особисту користь з публікації додатків або одержувати додаткову оплату від їхніх спонсорів.

7. Повторна стаття, що публікується у додатку, повинна мати чітке посилання на оригінальну статтю. Дублюючих публікацій варто уникати.

Роль розділу “Листа до редакції”

Усі біомедичні журнали повинні мати розділ, у якому публікуються коментарі, питання або критичні зауваження читачів, що стосуються надрукованих статей, а також відповіді авторів. Відсутність такого розділу позбавляє читачів можливості виразити своє відношення до статті і сповістити про це в той же журнал, де вона була опублікована.

Конкуруючі рукописи за матеріалами того самого дослідження

Редактори можуть одержувати рукописи від різних авторів, що пропонують свою інтерпретацію того самого дослідження. Вони повинні вирішити, чи рецензувати обидва рукописи, представлені в журнал більш-менш одночасно різними групами або авторами; їм може бути представлена на розгляд тільки одна з них, у той час як друга буде представлена (або вже була представлена) в інший журнал. Залишивши осторонь питання про право власності на інформацію, ми обговоримо, що в цих випадках повинний робити редактор.

Така ситуація може виникнути в двох випадках: якщо хтось зі співавторів не згодний з аналізом і інтерпретацією результатів цього дослідження; якщо співавтори не прийшли до єдиної думки про те, які саме дані потрібно публікувати.

Наступні загальні спостереження можуть допомогти редакторам і іншим особам, що зіштовхуються з подібною проблемою.

Розходження в аналізі або інтерпретації даних

Звичайно журнали неохоче публікують різні статті, написані членами однієї дослідницької групи, що не зійшлися в думках щодо аналізу й інтерпретації отриманих даних; необхідно відговорювати авторів від представлення таких рукописів. Якщо до представлення рукопису співавтори не можуть дозволити розбіжності, що стосуються інтерпретації результатів роботи, вони повинні представити один рукопис, у якому будуть відбиті різні точки зору, і звернути на це увагу редактора для того, щоб рецензенти вивчили дану проблему з особливою старанністю. Одне з важливих завдань рецензента — оцінка аналізу й інтерпретації отриманих даних авторами; він може запропонувати внести відповідні зміни у висновки перед опублікуванням статті. Інший варіант: після публікації суперечливої версії, редактор може розглянути лист у редакцію або другий рукопис від конкуруючих авторів. Представлення декількох рукописів ставить редакторів перед дилемою. Публікація таких рукописів для ознайомлення з розбіжностями авторів, що

суперничають, займає багато місця в журналі і спантеличує читачів. З іншого боку, якщо редактори свідомо публікують рукопис лише декількох членів дослідницької групи, вони можуть позбавити інших законного права на співавторство.

Розходження у викладенні методів дослідження і результатів

Дослідники іноді розходяться в думках про те, що було фактично зроблене або спостерігалося і яку інформацію потрібно включити в статтю. Не слід очікувати, що рецензент зможе вирішити цю проблему. Редактор повинен продовжити обговорення декількох представлених рукописів

доти, поки питання не буде врегульовано. Більш того, якщо маються заяви про нечесність і фальсифікацію, редактор повинен передати їх на розгляд відповідним уповноваженим особам.

Описані вище випадки необхідно відрізнити від тих, коли незалежні автори, які не є співробітниками, представляють окремі рукописи, засновані на різних методах аналізу загальнодоступних даних. У цих обставинах прийняття й опублікування декількох рукописів може бути виправданим і навіть бажаним, тому що різні аналітичні підходи можуть доповнювати один одного і бути однаково обґрунтованими.

Ресурси:

<http://www.wame.org>
World Association of Medical Editors

<http://www.ease.org.uk/>
European Association of Science Editors

<http://www.councilscienceeditors.org>
Council of Science Editors

<http://www.publicationethics.org.uk/>
Council on Publication Ethics (COPE)

<http://www.icmje.org>
International Committee of Medical Journal Editors
www.consort-statement.org